

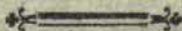
som får den lyckan at utkasta dem. Hvilket ypperligt tillstånd, mine Herrar, at genom sit kall få vara moralens och dygdens tolk! Men för at värdigt måla dem, måste man äfven känna dem. Den verkliga uplysta är då dygdig. Hans själ är ren, hans redlighet alfvarlam. Alt det som oroar andra människor, har intet vålde öfver honom. Han fiker ej efter belöning; den igenfinner han i sit hjerta. Om skatter tilbjudas honom, hedrar han sig af deras bruk; om de vågra sig för hans behof, anser han sin torfighet för en ära. Ofta äfven föraktar han lyckan som upföder honom. Archelaus, Konung i Macedonien, kallar Socrates til sit hof; och Socrates väljer heldre fattigdom i Athen. I allmänna sammanlefnaden, enkel och utan stolthet, talar han til människorna utan smicker och utan fruktan. Han skiljer icke den aktning man är skyldig titlar, från den hvar och en är sig själft skyldig. Han känner at värdigheten som tilhör rang och stånd, följer et mindre antal medborgare, men at själens värdighet är en alla människors egendom, at den förste förnedrar den som blott eger hånne, men at den sednare uphöjer den människan, hos hvilken alt det öfriga brister. Om lyckan beskär honom en välgörare, tackar han himmelen at hafva en pligt mer at upfylla. Mot sine fiender fätter

han foglighet och mod, emot afunden utvecklandet af sina snille-gåfvor, emot bitterheten tyftnaden, emot smädelsen sin dygd. Dygden i et ädelt hjerta nåres af friheten. Han skall då vara fri; och han skall visa värdet af sin frihet, genom sin lydnad för årans och Samhällets lagar.

Sen här, mine Herrar, et kort utkast af de skyldigheter en Författare, betraktad som Medborgare, åligger at iakttaga. Vande vid arbeten stämplade med verklig skicklighet, danade under Sanningens, Snillets och Smakens granskning, ville jag önska at detta ringa förök, sammanfatt af den, hvars hand aldrig författat något som varit värdigt at upläsas för så uplyste domare; ej tröttat eller ledsnat den upmärksamhet J på denna stund behogat låna mig. Det är, jag upprepar det å nyo, mer en följd af den godhet J hyfen för mig, hvaraf jag redan röat et smickrande prof vid min intagning i detta Sällskap, och et bevis på Edert öfverseende, som ej velat förskjuta det ringa offer min tacksamhet vågat tilljuda Eder. Jag bör och vill icke dölja, mine Herrar, at detta arbete är ej af egen sammanfattning, utan öfverlätt från Frantyskan; men som jag funnit det innehålla tankar i en fullkomlig likstämmig-

het med Edre, och grundlat i förening med de yrken som inom detta Samfund idkas; har jag trodt mig ej göra Eder orätt, ej misskänna detta Sällskap, då jag öfverlemnar åt Edert åhörande en öfversättning, (ehuru svag emot des original) utaf et arbete af en ibland Frankrikes våltaligaste Författare *).

*) Detta Stycke är en öfversättning i utdrag af Herr *Thomas* Inträdes Tal i Franka Academien, och upläst af Öfversättaren vid des inträde i Sällskapet F. B.

*Om våre moderne Granskere *)*.

Så nyttig en förnuftig och anständig Critik är för Litteraturen i et land, så skadligt och förkastligt är det, ty vårr altför mycket vanliga, fatt at granska, som är i nära slägtskap med smädelsen, at icke hålla sig vid saken, at förvånda och misstyda, hopblanda lårskilda saker, eller åtskilja de som äro förenade, fåsta sig vid blotta ord och termer m. m. och slutligen på sådana goda grunder, med et myndigt domslut, eller med en fin skamlöshet, förklara en Skrift för oduglig. Men det gifves et ännu nedrigare sätt at åtkomma en Författares heder, hvilket äfven är det lättaste, emedan det kan förenas med den fullkomligaste okunnighet i det ämne hyar emot man vill skriva, och blott fordrar en qvickhet som kan leka med alt; (och hvilken pennfåktare eller småsnille finner sig icke

*) *Insändt.* — Författaren har förklarat sig aldeles icke begära detta Styckes införande i vår Journal; men vi hafve trodt oss ega god anledning at *utan begäran införa det.*

ega den?) - det består dels i at såns façon parodiera et arbete, hvilket man ej med förnuft kan fördöma, dels med fina, indirecta, tve tydiga, förlöjligande utlåtelse, oförmärkt framstöra det resultatet — *detta arbete duger ej*. Denna konst (beklagligen har den blifvit det) är altför fatal för Litteraturen i et land, at icke hvar rättfönig skulle önska at den måtte förloras, såsom *Guldmakeriet* och *Grekska elden*. Den riktas merändels emot store Författare, som upväcka alla små snillens afund, hvilka söka störta dem från en högd, dit de själfve ej förmå upstiga. Föga något af läghet och utelhet kan uptränkas, som de icke använda, för at krossa denna Colossaliska vålnad som förfärrar dem. Det kan ej undfly dem, at smådelfen är det lättaste medel at fördunkla fanningens ära, at en lättfönig qvickhet snarast behagar en menighet som plågas af at tänka. Löjet, eller det fina skämtet, som de kalla det (de mena annars det nedriga skämtet) är deras legerrika vapen, som krossar förtjänsten hvar den finnes, och förkjudar dären, som ler — och finner sig klokare än den uplyste. Begår af dessa qvicka, satyricerande Skribenter, efterdömen af en

fund smak, et fundt förstånd, de skola riga och nogsammt med sit förhållande utvisa at detta ej är deras sak. Tag från den skenhelige hans masque, från svärmaren hans gåsande inbildning, från Pedanten hans höglårda vanvett, från Pasqvillanten, Smådaren och den à la modiske Criticus des qvicka ytlighet, så få vi Inart en utfökt Societé af löjliga och föraktliga figurer. — Förlåten mig mine ny-modige Herrar Granskare, om jag gifvit er Medbröder, hvilkas namn J förmodligen afskyn, under det J inför hela den tänkande verldens ögon fallen i deras dårskaper. Ursåkten et utbrott af en billig harm öfver den nedrighet J sammanparen med er ufelhet. Då J stjålen er på edra ovänner, (alle mån af förtjänst) då J söken alla utvägar at angripa och småda, utan at *synas göra det*; fåger jag er Sanningen utan fruktan, och föraktar er vanmågtiga illska. Uphören at ordena Bokprållarne med edra låga ufelheter — skonen Litteraturen från faran at af er öfverhöljas, som fordom Egypten af gråshopporna. — Edre föregångare i barbari och förförelse anda, Hunnerne och Vandalerne, kån. de icke er förfinade skamlöshet. de hade

kunnat vara lärningar i er skola. Med er ord: låten bli at skrifva; verlden eger ännu et alt för liter antal Skrifter af sann förtjänst, mot mängden af smådeluntor och qvickt non-sens. Det återstår för er ändå et ypperligt fält at utbreda ert snille: på allmänna ställen, klubbar, källare och Caffehus. Där skolen Ni lyfa — och man skall ömsom beundra ert tal och gäspa deråt. Jag citerar gerna den ypperlige Skaldens uttryck, som befann sig i samma belägenhet med flere aktningvärde Författare, at antastas af sådana ömkelige gran-skare, hvilka finna sin storhet i at klandra och förkasta alt:

- - - och då begynna dessa ljusen,
som vanligt gifva ton och rök
åt källare och Caffehusen,
at *känna efter* hans förlök
med stark förminskning i Cardusen!

Om man nu för tiden skulle predika något korståg, borde det visst ske i Imakens och förnuftets namn emot desse låge smådare; för at utrota denna Litteraturens ohyra. Hvarföre bära våra träd ingen frukt? — Masken — den fördömda masken förtår blomman.

Underrättelse.

Sedan Sällskapet F. B. beslutit göra de Tåflingsämnen, som Det årligen utlätter, i det allmänna bekanta, och öfverlemnna åt Författare utom Sällskapet at gemensamt med Des egne medlemmar insända Skrifter och Afhandlingar i dessa ämnen, hvilka efter deras förtjänst skola komma i fråga vid de årliga belöningsarnes utdelande, får Det härmedelst uppgifva de för instundande år utlatta Tåflingsämnen. De äro följande:

1. En undersökning om egentliga orsaken til det moraliska onda.
2. Undersökning om i hela skapelsen det gifves någon fullkomligt ond varelse, eller som vill och gör det onda, endast för det ondas skull.
3. En Filosofisk granskning af det vanliga begreppet om fullkomlighet.
4. Undersökning om Handeln, främmande Nationers umgänge och andra länders besök, i allmänhet varit mera gagnande än skadligt för människo slägtet.
5. Försök til uppgifvande af de säkraste medel, för at göra Theatern mera kraftigt verkande på en Nations lynne och seder; jämte undersökning om hvad fördel man dervid kunde vinna, genom användande af de forne Grekers och Romares inrättningar i denna väg.

Belöningarne komma at utdelas på Stordagen den 12 December 1797. Den högsta består i Arbetets tryckning på Sällskapets bekostnad; de andre, i större eller mindre skådepenningar efter Skrifternes förtjänst. — De Tåflande böra sina Skrifter inom medium af nästkommande Oöctober månad i DAHLS Boklåda inlemna, med påskrift: *Til Litterar. ra Utskottet i Sällskapet F. B.*, som äfven böra vara förledde med Valspråk och Namnedel, hvilken sednare, om Författaren lå vill, jämväl kan innehålla et annat Valspråk. Stockholm den 4 Jan. 1797.

Rättelser i det förra, eller åttonde Häftet.

Pag. 251. rad. 6 står Henric d. 14:des — läs: Henric 4:des. Pag. 255. rad. 29 står: för den skall den upræcka — läs: för den skall han. Pag. 262. rad. 5 står: plågorum, men — läs: plågorummen.

STOCKHOLM,
Tryckt hos Bokhandlaren JOH. DAHL,
1797.

JOURNAL

FÖR

ALLMÄNNA UPLYSNINGEN

OCH

SEDERNE.

UTGIFVEN AF

SÄLLSKAPET F. B.

TIONDE HÅFTET.

Mina Önsknningar

Den 1 Januarii 1797. *)

De nye rymderne för bildnings-kraften svåfva
Än uti hoppets glans, än uti sorgens skrud.
Man Kungars åra sett, och sett Regenter bäfva.
Man Jubel-sånger hört och usles klagoljud.

10. Häft.

U

*) *Ann.* Detta driftighetens första förlök —
detta egenkärlekens första offer åt hoppet, må
framtråda för en vittre Domstol. Des förfat-
tare har en enda ursäkt: man är nästan altid
blind i omdömet om sig själf. — Han har yr-
kat den moraliska fullkomligheten, säker at
hon är grundvalen för Sällheten. Kan hända
skola hans önsknningar aldrig upfyllas, ty män-

I loppet Tiden ströf de storverk och ruiner,
 Dem fjerran Minnets blick i forntids skymning ler.
 Där vafsen oböjd stått orcanens ande hviner;
 Där fordom midnatt var nu morgonrodnan ler.

Det gafs ej människan förutse sina öden,
 Men endast vänta dem med önskningens behag.
 Vi samne hundra år — vårt nästa steg blir döden;
 Och hoppet tröstar än vår sista lefnadsdag.

Ej fällhet vore det, at framtids-ödet veta.
 Hvar blef den vokes lagn, hvar gränfen fatt för brott?
 At trösta nödens barn, at njuta och arbets,
 Och tro en vis Förlyn, — det är vår fällhets lott.

Ännu i seclers flod en liten bäck sig gjuter,
 Och händelsernes mängd förflyter i des famn.
 Med bindel mänskan går, och det hon hoppas,
 njuter, —
 Må verklighet i är bli gifsningsarnes hamn!

nisko-naturen är benägen för irring och svaghet — — men hvem i vårt tempel önskar ei Sanning och Dygd? och hvilken vårt släctes vän skall ej säga med *Thomas*:

Ton sort est d'être heureux; ta gloire est d'être utile,
 Le vice seul est bas; la vertu fait le rang;
 Et l'homme le plus juste est aussi le plus grand.

Må, Sanning, Frihet, Dygd! Ert helga vålde sträckas
Från Söderhavets gråns til Nordens nakna fjäll!
Må i behofvens krig en brödrakånsla väckas,
Och mänskan blifva god, — och jorden blifva fäll!

Blif helga Sanning hörd vid alla throners fida!
Blif hvarje nidings skräck, men den förtrycktes skydd!
Gjut Religionens frid i alla bröst som lida!
Bestråla snillets verld! Blif älskad, känd och lydd!

Bör Frihet önskas ois? Kan människan den bära?
En grånstös frihet? — Nej. Men ledd af lagars
band,

Hon egen aktning lär — och inga hot förfära
Den slaf, som giseln ryckt utur tyrannens hand.

Men först i tanken ljus, i viljan dygd skall råda.
Snart frihet själfsväld blir — och själfsväld tyranni.
I sedernes förderf begynnes staters våda;
Ett fritt, men öklökt folk kan aldrig lyckligt bli.

Den frihet önskas blott, at sann Uplysning lära,
At oskrånkr göra väl, och oblygt yrka rätt.
Ej tvång på folkens slit — och frihets-vänneus ära
Skall bli, at lydnad ge åt alt regerings sätt.

Du Mänsko kärlek, störst bland jordens alla Dygder,
Välgörande och öm — förlåtande och skön!
Philosophien sent dig fört til våra bygder.
Blif verldens Promethé, och ädla själars lön!

Man fördöm srigt bad, ej hörde likars smärta,
 Och himmeln mutades med jordens härjande.
 Nu visas mindre nit men mer försonligt hjerta,
 Och, nekande Förfyn, man öfvar dygderne.

Men glömmom icke Gud: ty Religionens grunder
 Befästa dygderne, befälla tollsamhet.
 Förfök om icke dem: I lifvets mulna stunder
 Må de bli sjärens hopp — och hoppet salighet!

I djupa dalen finns en gömd och fredlig hydda,
 Då blixten ekars topp i molnens grannskap når.
 Ack! kunde ringheten en värlös oskuld skydda,
 Hvar trufdes våldet då, hvar rann betryckers tår?

Ej köptes mänskolic, ej svärdet riken delte,
 Om guld och rygtbarhet ej äggade vår hog.
 Den som i härnad drog, för honom stridsmän fäste;
 Och härjnings facklan ej vid plogens sida lög:

Sen dessa skördens fålt — Sen denna legda skara,
 Af hunger, svärd och pest i dödens dvala fänk.
 Må friden allmän bli — krig, sätet at förfvara
 Hvad rättvist egas kan, men ingen rövva tänkt!

Ja trogna Vänskap kom; Blif samhälls lifvets heder;
 Qvaf afunds tistlars växt; Räck hjälpsamhetens staf.
 Uppå den branta stig som genom öknens leder;
 Och utfänd varningen på lastens vida haf!

Du Glädje, fridens vän! Må din förmåga gifva
 Åt ynglingen behag, åt mannahjertat drift;
 Och uti gubbens barm hans ungdoms värma lifva;
 Men — blifve lamvetet din styrka, ej dit gift!

Och du Förtrolighet, som vänners öden binder,
 Må du bli själens tolk, ej falskhets fina nåt!
 Och du Belevnhet, med skämtets muntra kinder,
 Sänd aldrig tadlets gadd uti förtjänstens fjåt!

O, du det skönaste bland tingen i naturen,
 Du täcka ljufva kön, som väcker kärleken,
 Hvars sälla dyrkan blir i alla hjärtan buren,
 Som blomströr modans våg och smälter hårdheten;

Du kan en kjusnings - kraft åt fällskaps - nöjet
 skänka —

Men då et känslor rus i dina blickar fås,
 Må i begärens ström sig ej behagen dränka,
 Och uti nyckers storm ej kärleken förgås!

Må oskuld, ömhet, vett, få följa dig i spåren!
 Och fågringen ej blott skall fästa troheten.
 Med sommarn svalan flyr; få ålskarn flyr med
 våren —

Må Dygden gifva dig din vintermånads vän!

Du mina faders bygd och Vafars ärfda rike;
 Må mildhet styra dig och vishet ge dig lag!

Må fjerde Gustaf bli den förste Gustafs like,
Odödlighet hans lön — rättvisan hans behag!

Vid uppgångs timen klar ses dagens stjerna briana,
Men i sit halfva lopp af mörka tåknar gömd —
Må våra barnabarn vår Kung densamme finna,
Följd af välsignelser — och af förfädet glömd!

Må sent, til vårt förivar, han krigets lagrar skära!
All strid förstöring år. All seger kostar blod.
At göra godt och rätt — år Kungars högsta åra,
Och Folkets röst år mer, än smickrets årestod.

Nej, lik den lugna sjö, där månens bleka strålar
Och himlen spegla sig utmed en löfrik strand;
Där kring en klippfri skär som bördigheten målar
En lastad julle förs af idoghetens hand;

Må lå min fosterjord, du fridens hemvist blifva,
Och friden konsternes och näringarnes mor!
Må snillet tända dag och fliten välstånd gifva
Uti et land, där blott den nyttige år stor!

Et tempel höjer sig i skuggan af oliven,
Där vånner hvilat lökt från mödornas befvår.
Dåc åt naturens Far år helig dyrkan gifven
Och för naturens barn man ädla känslor bår.

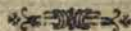
Det vår förening är — Må våre bröder bygga
 Mot mörker, grymhet, svek, en vall som Alper
 stark,
 Ståndagtigheten den mot fördomarne skygga,
 Och enigheten le i en Hesperisk park!

Må där Socraterne och jordens Aristider,
 Och Newton, Rousseau, Locke, och fångens har-
 moni,
 Och den som nytta ger, och den som ljuset sprider,
 Et evigt offer få, och det dem värdigt bli.

Må Efterdömet där med åtlydd stänma bjuda:
 ” Sök fanningen; Gör rätt, och gif förtjänsten bröd.
 ” Var om din åra öm, men ej dig själf förguda.
 ” Glöm alltid oförrätt, men aldrig likars nöd!
 ” Var redlig Embetsman och lydig Underfåte.
 ” I vänskap dufvan lik, och myran i dit kall.
 ” Njut droppvis nöjets kalk; och aldrig dig förlåte
 ” I lyckan ödmjukhet och mod i olycks-fall!

Det blef ej sparfvens del at ega örnens vingar,
 Och rofens fågting ej den unga sippan har.
 Men likväl sparfven glad kring ångens tufvor
 fvingar,
 Och första sippans knopp en vårens hårold var,

En Floras älskare en krans i dag här knutit;
 Ej prakten riktat den — och snart den visna lår. —
 Men — ej förtidigt den de spåda blominor brutit,
 Som aldrig rygte fökt — men vånskap blott begär.

*Underrättelser om Thomas Morus,
 des Tånkesått och Skrifter.*

Iland de Mån hvilke i sextonde Seculo utmärkte sig, förtjänar den rygtbare Thomas Morus et ypperligt rum, både såsom Statsman och Lård. Han ryckes i båda dessa hånseenden nästan haft et försteg framför sit tidevarf. Hans Lesvernes Historia utvilar des stora förtjänster i de höga Embeten han beklådde, den sällsynta skicklighet hvarmed han under de mest critiska vändningar bestridde allmänna årendena, utan at någonsin afvika från sin pligt eller sin öfvertygelse, och det olyckliga slut som treffade denne ypperlige Man, hvilket han med en verklig Philosophisk ståndagtighet och sinnesstyrka undergick. De Skrifter han efterverlden lemnat, ådagalägga hans lyckliga Snille och djupa forsknings gåfva; egenskaper hvilka icke i allmänhet låra kunna tilläggas hans tidevarfs författare.

Thomas Morus var född i London år 1480. Han studerade med mycken flit Lagfarenheten, och visade sig tidigt såsom Advocat inför Domstolarne. Den utmärkta skicklighet han ådagalade i utförandet af de Processer som anförtroddes honom, gjorde honom snart ryktbar. HENRIC den 8:de, som då regerade i England, och som under alla sina betynerligheter likväl visste at värdera och belöna förtjänsten, antog honom til Kron-Advocat. Denna befordran följdes snart af flera andra. Han blef innan kort föredragande i Konungens Conseil, och Öfver-Domare i Lancaster. Han nyttjades äfven i Ministeriella vågen, med icke mindre förmon, och bestridde tvänne viktiga Ambassader vid Ty-ska Kejserliga och Franska Hofven.

Sedan den ryktbare Cardinalen Wolfsey förlorat Konungens ynnest, uphöjdes Morus år 1531 til Cancellers Åmbeter. Detta höga Åmbete, som gaf honom högsta upseendet öfver Lagarne i Landet, förvaltade han med största rättvisa och oegennyttia. De critiska omständigheter då förekommo, i anseende til HENRICS skiljsmessa med des Gemål CATHARINA af Arragonien och giftermål med den ryktbara ANNA BOULEN, hvilket af Romerska stolen förbjöds och annullerades, och de steg

som til Påfveliga magtens inkränkande i
 England derefter vidtogos, föranlåtto Morus
 at 2:ne år derefter, eller 1533 frivilligt ned-
 lägga detta Embete. Det förtroende Konun-
 gen dittills hyft för honom började, nu försva-
 gas, hvartil icke liter den nya Drottningens
 fiendskap til Morus bidrog. Sedan den be-
 kanta *Act of Supremacy*, hvarigenom Engel-
 ska Kyrkan drogs ifrån Romerska stolen och
 Konungen förklarades för des hufvud, år
 1534 af Parlamentet blifvit utfärdad, blefvo
 Morus och den bekante Biskop Fisher af
 Rochester, som voro anfedde för nitiske an-
 hängare af Påfveliga Magten, och hvilkas röst
 i det allmänna mycket betydde, kallade inför
 en Commiffion och befälde at besvärja den
 samma. Bägge vågrade der, sannolikt min-
 dre af öfvertygelse eller nit för Påfvemagten
 och Catholicismen, än af misnöje öfver
 HENRIC den 8:des förfarande med sin Gemål.
 Som de icke på något lätt kunde förmås at
 ingå i Parlamentets beslut, dömdes de bägge
 til döden och afrättades år 1535.

Morus förenade med sin Philosophie en
 ovanlig glåtrighet. Man såg honom altid
 nögd, och han slämtade ännu i sin olycka
 lika som förut i sin storhet. Detta lyckliga
 humeur bibehöll han ännu i de sista stun-
 derne. Då han bestigit Schavotten och

var färdig at lägga ner hufvudet, sade han med en leende mine åt Skarprättaren: *Ni ser at jag har en ganska kort hals, som nästan är bortgömd af axlarne; hugg derföre til med kraft, ty om ni darrar på handen kan ni alt för lätt hugga er själf,* och slutligen bad han honom skona hans skägg, och icke tilfoga det någon oförrätt, ty detta skägg, sade han, är själfva oskulden; det är på intet vis delagtigt i mit brott, och har aldrig begått något högförräderi.

Om den frivilliga aflågelle han gjorde från sin höga Ämbete sällan finner efterföljd, torde hans upförande under den tid han det beklädde äfven blifva lika sällfynt. Han gick så långt i oegennytt, at han ej det minsta tänkte på sin familles fördel, eller sine Söners befordran. Då desse en dag deröfver beklagade sig för honom, svarade han: *Mina Barn, låten mig göra alla rättvisa; Er ära och mit väl beror deraf; men bekymren Er icke. Den bästa lotten blir alltid Er öfrig, Himmelens beskydd och människors välsignelser.* Hans hustru var et mycket högmödig och fåfångligt Fruntimmer. Då hon fick veta sin Mans aflågelle från Ämbetet och den indragna lefnad han årnade föra, hvarigenom hon saknade tillfälle at visa

fig i stora världen, blef hon så hårtigt betagen, at hon började gråta och skrika som en ursinnig människa. Morus lärlade sig ej förstå anledningen dertil, ropade sin Dotter, och bad hånne se efter om icke Moderns kläder klämde och plågade hånne; ty hon skriker, tillade han, *såsom hon vore på vägen at blifva qvafd.*

Med den uplysning för sit tidevarf Morus verkligen egde, blir man förundrad at finna honom så mycket interesserat sig för Påfvedömet's bibehållande, at han icke drog i betänkande at derföre blottställa sit lif. Det torde dock vara svårt at afgöra, antingen han verkligen var förklarare af Catholicismen, eller om han blott rådfrågade sina Politiska tänkesätt i detta sit förhållande. Såsom en uplyst och vidtseende Statsman hade han visserligen många anledningar, utom dem den antagna Religionen i Landet och Påfvens prerogativer kunde gifva, at ogilla HENRIC den 8:des förhållande med sit nya giftermål och Catholicismens undertryckande. Såsom oväldig granskare lär man lika litet kunna rättfärdiga detsa HENRIC'S steg, som de grymheterna derpå följde i en kädja alt til denna Monarks död. Då man derjämte besinnar, at samme Konung, genom sit nit för Romerska stolen emot Protestanterne, förut erhållit af

Påfven tilnamnet *Defensor Fidei*, kunde han ej annat än göra et allmänt upleende i Europa genom det helt stridiga upförande han få år derefter visade, då hans oråttmåti- ga åktenskaps skilnad med en dygdig Gemål icke af Påfven bifölls. Morus insåg utan tvifvel dessa omständigheter och grundade derpå sin öfvertygelse. Men den berättelsen at han, jämte Biskop Fisher biträdt Konungen vid sammanskrifvandet af des bekanta Skrift emot Luther, saknar stöd af historisk Sanning.

Af Mori arbeten är hans *Utopia*, eller Samhälle, i likhet med Platoniska Republiken, mest känd. Hans ändemål var at utvisa en plan til et i alla afseenden fullkomligt Samhälle, som, genom en trogen efterföljd af naturen i alt, skulle bereda sit väl och bestånd och sine medlemmars högsta fällhet. Dessa speculationer, som vår uplysta tid kallar drömmar, torde dock vara at mycken nytta för människor, och äro visserligen hedrande för Snillet. Man kan icke neka, at Morus i detta arbete stundom synes hafva glömt sit egentliga ändemål, och lemnat sit snille för fria tyglar, men man bör också besinna svårigheten af at lyckas i et ämne, som fordrar den mest djupa Philosophiska granskning, och en ganska liflig men likväl återhållsam bildningskraft.

Någre af hans strödda Reflectioner torde förtjåna at anföras, hvori både hans Moraliska principer och glada lynne teckna sig.

At bemöda sig om anseende och ryktbarhet i världen, och at sätta adeliga vapen och prydnader på et fångelse, äro nästan samma saker.

En gammal girig Man, liknar en ijus, som älskar sit yrke så länge han lefver, och söker gripa til andres egendom ännu då man för honom til galgen.

Ju mindre man gynnas af lyckan, desto bättre tillfälle har man at blifva dygdig.

Hvar god Christen bör önska tre saker: en allmän Fred: en och samma Religion; och snarare lefvernets än lärans förbättring.

Söker ni en hustru? Det förekommer mig likasom Ni hade framför Er en säck full med Ormar, hvaribland finnes en enda Ål: Ni letar i säcken. Det är icke aldeles omöjligt at Ni hittat på ålen, men Ni skall taga misse om den väl hundrade gånger, och alltid återdraga banden med et nytt sår.

Förmodligen dömde Morus efter egen erfarenhet i detta mål, och förtjänar dertfore

tilgift af det tåcke kønet for denna nog
mycket fria jämnförelle.

Om Ödet och Försynen.

Fri Öfverlättning af 3:dje Capitlet

ur

Les Ruines, ou Meditations sur les revolutions des Empires, par Volney.

Uplåst i Sällskapet F. B.

Mine Herrar torde tillåta en för dem aldeles okänd penna lemna dem detta stycke af en egen natur. Auctor har deri gått ifrån sin eljest Oratoriska styl, för at helt och hållet öfverlemna sig åt det skrif-sätt, som i Grekland och Rom fick namn af declamation. Det torde falla Eder nog långt; jag har dock deri vågat göra både förkortningar och förändringar: orsaken til detta lista skall jag vid slutet omnämna. — I föregående Capitel inför Auctor sig själf, sittande vid Palmyras ruiner, sorgfull och klagande på Försynen, som förstört et så folkrikt och mäktigt land, samt ödelagt en så präktig stad; derifrån går han til andra fordom rygbara, nu mera så godt som försvunne stater, med samma kla-

gan, jämte den at en del af dem varit lyckliga och mågriga under sin Hedendom, och först förfallit, sedan Christendomen i dem inkommit; då, i början af detta Capitel inför han en ofynlig varelse som på följande sätt talar honom.

"Huru länge skall då människan besvära Himmelen med en orättvis klagan; huru länge skall hon med obefogade rop anklaga Ödet för sina olyckor? Skola då des ögon beständigt tillslutas för ljuset, och des hjerta för Sanningens och Förnuftets undervisningar? Den uplysnande Sanningen tilbjudes hånne öfver alt, och hon ser den ej; Förnuftets röst ljuder för des öron, och hon hör den ej. Orättvisa människa! om du en ögonblick vill upsljuta at följa de irrblos som förvilla dina känslor, om dit hjerta förmår röras af förnuftets språk, så fråga desa ruiner, och fatta den undervisning de gifva dig. Hvad är det blinda Öde, som utan ordning, utan lagar leker med de dödlige, som genom en orättvis nödvändighet förvirrar utgången af deras företag, vare sig försigtighetens eller villfarellens? Hvari bestå desa öfverklagade himmelens förbannelser öfver hela länder? Hvar gifves det Försynens domslut, som förevigar desa traktens ödslighet? Säg Hafva Himlarne förändrat sina lagar, och Jorden sin

gång? Har Solen släckt sin närande eld? Gifver ej Hafvet mer ifrån sig några dunster? Äro regn och dagg fästade i luften, alla bäckar uttorkade, och hafva alla växter förloradt sin frögifvande kraft? Svara mig, har Försynen förvändt den beständiga ordning, Han själf utstakat för Naturen? Förnekar Himmelen Jorden, eller Jorden dem som bebo hånne, de vålgärningar hon fordom skänkt dem? Nej, då inret i Skapelse verket är förändradt, då samma medel, som fordom varit, ännu äro, hvarföre kunna då icke nuvarande slägten blifva, det de förra varit? Nej! det är falskt at anklaga Ödet eller Försynen, det är orättmätigt at tillskrifva Gud orsaken til det Onda. Såg förderfvade och skenheliga slägte, — om dessa länder äro ödelagda, deras mågtiga städer förvandlade til öknar, är det Gud som förstört dem? Är det Hans eller människohand, som kullkastat dessa murar, nedrifvit dessa Tempel eller stympat dessa stoder? Är det Guds arm eller människans, som med svärdet i städerna, och elden på fältet, härjat Folkets förråd, upryckt tråden, och förtärt skördarne? Och då hungern derefter upkommit, är det Guds hämnd som orlakat den, eller människans ursynliga raseri? När under en sådan hunger, nöden tvungit Folket at söka en o-

10. Häft. X

naturlig föda, om sjukdom deraf upkommit,
 är det Guds vrede, eller människans oförfig-
 tighet, den kan tillskrivas? Och då på detta
 får krig, hunger och pest utrotat människo-
 släget, och lemnat marken öde, är det då
 Gud som förstört detta Land? Är det Hans
 eller de styrandes girighet, som plundrat
 åkerbrukaren, förstört des bördiga fält, och
 sköflat hela landssträckor? Är det Hans eller
 Konungars och andre styrandes stolighet, som
 orsakat så många människo ödande krig? Är
 det osäkerheten af Hans domslut eller den
 förlägenheten hos Lagens tolkar, som kros-
 far den oskyldige, och låter hämnaden och
 våldet intaga rättvisans rum? Är det ändteli-
 gen Hans passioner eller människors, som
 under rusande olika skepnader, plåga och
 förstöra enskilda och hela Folkslag? Och om
 de i förtviflan öfver detta lidande ej te des
 hjälp, är det Försynen eller deras okunnig-
 het man därför bör tilvita? Uphören då J
 dödlige, at anklaga Ödets blindhet, och Gud-
 domlighetens domar. Då Gud är god, kan
 Han vara uphofvet til edra plågor, och då
 Han är rättvis, kan Han vara medbrottslig
 i edra illgärningar. Nej . . . de nycker
 hvaröfver människan klagar tilhöra hånne
 själf, icke Försynen; det mörker hvori hån-
 nes Förnuft villar sig, är ej Guddomlighetens;
 och källan til des plågor finnes ej i Himlar-

nes rymder, den är hos hånne på Jorden, den är ej dold i Försynens sköte, den hvilat hos människan själf, hon bär den i sit hjerta! — Du knorrar och frågar: huru kunna otrogna Folkslag njuta Himmelens och Jordens vålgärningar? Hvarföre skola rätttroende slägten vara olyckligare än de ogudaktige Nationer? Förblindade människa, hvar finns då den orättvisa som stöter dig? Hvar är det gätlika, som du i Försynens dömslut misstänker? Jag lemnar i din hand vågskålen, våg själf nåd och straff, orfaker och verkningar, och säg - - - då desse otrogne följt Naturens Lagar, grundat sin kloka arbetsamhet på årstidernas ordning och stjernornas lopp, skulle då Gud förstöra Verldens jämnvigt för at bedraga deras försigtighet? Då deras händer med möda och svett brukade dessa Länder, borde Han då afvända regnet och den upfriskande daggen, för at endast låta törnet växa? Då deras arbetsamhet, för at göra bördiga dessa torra trakter, gräfvit Canaler, byggt vattenledningar, och derigenom hemtat sin rikedom midt igenom öknarne, skulle Han då uttorka bergens källor, uprycka de skördar som med arbete blifvit frambragte, sköfva de fält som freden befolkad, til intet göra de Städer som endast genom idoghet blifvit blomstrande, och förstöra

den ordning, som deras vishet grundat? Be-
 står ogudaktigheten i at med forsigtighet
 grunda Stater, med mod forsvare dem, och
 med rattvisa gifva dem styrka; at upresa mag-
 tige Städer, uttorka pestagtiga kärr, be-
 räcka Jorden med invånare och Hafvet
 med skepp, och under förfök at likna själfve
 Skaparen, sprida lif och rörelse; eller är det
 en rätt och lycklig görande tro at förstå
 alt hvad man kan? Den Gud som upfyllt
 luften med foglar, jorden med djur, vattner,
 ja själfva stenarne med lefvande varelser, den
 Gud som uplifvar det minsta och hela Natu-
 ren, kan Han begära ödeläggelsen som dyr-
 kan, och mordbrand som offer, luckar i stäl-
 let för loffånger, mördare för dyrkare och
 til Tempel en ödelagd och förstörd Verld?
 Se där likväl, heliga och trogna Folkslag,
 eder Gudsfruktan, och J begåren lön för
 edra gärningar! J fordren då utan tvifvel
 underverk, at få åter uplifvade de åkerbruka-
 re J mördat, åter upbygde de murar J kull-
 kastat och åter upväxte de skördar J för-
 stört; med et ord, alla Naturens Lagar för-
 ändrade, dessa Lagar af Förlynen själf gjorda,
 för at visa sin prakt och storhet, hvilkas äl-
 der öfvergår alla Lagböckers, och hvilkas
 oföränderlighet ej kan störas af människors
 okunnighet eller passioner. Dock torde
 dessa passioner som misskänna, denna okun-

nighet som ej märker orfakerne, som ej för-
 urfer verkningarne, säga i sin dårskap: "Alt
 "kommer af en slump, et blindt Öde utdelar
 "godt och ondt, vishet och försigtighet kun-
 "na deri intet hjälpa" eller läga de med et
 skrymtans-fullt språk: "Alt kommer af För-
 "synen, som roar sig med at bedraga vishe-
 "ten, och til intet göra förnuftets bemödande".
 På detta sätt, sedan människan själf skapat åt
 sig det onda, skjuter hon skulden på den
 milda Försyn, som gifvit hånne medel och
 krafter at emotstå det, misskänner des dyr-
 kan, och urskuldar sig, med dessa ord: *Gud
 har så beslutit, eller Ödet har så velat.* —

Orfakerne hvarföre jag tillåtit mig vid
 flera ställen gå ifrån Originalet, är at jag
 i min öfversättning, endast vill i människans
 vilja söka ursprunget til det onda, då åter
 Auctör i hela detta arbete söker bevisa, at För-
 synen blandar sig i intet, utan människan
 gör alt, men likväl på flera ställen i sin
 Bok, nekar hånne et Lif efter detta. Desse
 hans tankar strida lå emot vårt Samfunds,
 at jag hoppas det J förlåten mig de änd-
 ringar, jag i sådant afseende trodt mig böra
 göra i öfversättningen.

*Om Orsakerne til Månniskors
Lycka eller Olycka.*

af ROUSSEAU.

Ur *Emile*. 2 Tom. pag. 125.

Vi vete ej hvad en fullkømlig Lycka eller Olycka år. Alt år blandadt i detta lifvet, här smakas ingen ren känsla, man förblifver ej tvånne ögonblick i samma tilstånd. Våra sjä-lars känslor liksom våra kroppars olika bildningar åro i en beständig Ebb och Flod. Det Goda och det Onda år gemensamt för oss alla, men i olika mårt. Den lyckligaste år den som lider de minsta plågor, den ulla-ste år den som njuter minst af nöjet. Altid flera känslor af plåga ån af njutning; det år den enda öfverensstämningen. Månniskans jordiska sålhet år således endast et negativt tilstånd; man bör måta den efter minsta antalet af plågor hon känner.

All känsla af besvårlighet år oskiljagtig från begåret at befria sig derifrån; all tanke om nöje år oskiljagtig från begåret at njuta det samma. All åstundan förutståter saknad deraf, och alla förluster man känner åro smårtande; det år således i det ojämna förhållandet imellan våra begår och våra förmøgenheter, vårt elände består. En känslfull varelse hvars

förmögenheter vore lika med des begär, skulle vara en fullkomligt lycklig varelse.

Hvari består således mänskliga Visheten, eller vågen til den lamma Lyckan! Den fordrar ej aldeles, at vi skole förminska våra begär; ty om de ej vore så vidsträckta som vår förmåga, skulle en del af våra förmögenheter var. utan ändemål, och vi skulle ej njuta hela vår varelse. Den består ej heller i våra förmögenheter utvidgning, ty om våra begär i samma mon på en gång utvidgade sig, skulle vi blott deraf blifva så mycket olyckligare; men at förminska öfverdriften af våra begär mot våra förmögenheter, och at sätta förmågan och viljan i fullkomlig jämnvigt. Det är endast då alla krafter äro verkande, som själen förblifver lugn, och människan finner sig i sin rätta skick.

Naturen som gör alt ting til det bästa, har på detta sätt från början danat hånne. Från början gifver hon hånne blott de begär, som äro nödvändiga til des bevarande, och tillräckliga förmögenheter för at kunna tilfredsställa dem. Hon har inlagt i des själ alla de andra likom til öfverlopps, för at vid förefallande behof där utveckla sig. Det är endast i detta första tillståndet, som jämnvigten imellan styrkan och begäret kan finnas, och som människan icke är olycklig. *Si*

snart des verknings-krafter lättas i rörelse, vaknar inbildningen som är den starkaste af alla, och lemnar de andra efter sig. Det är inbildningen som utvidgar för oss måttet af möjligheter så väl i godt som ondt, och som i följe deraf äfven upväcker och underhåller begåren, genom hoppet at kunna tilfredsställa dem. Men samma föremål, som i början syntes helt nära, flyr hastigare undan än man kan följa det; då man tror sig hinna det, ombyter det sig och visar sig på nytt långt ifrån oss. Då vi ej se den vägen vi lemnat bakom oss, räkne vi den för intet; den som än är kvar förökes och förlänges beständigt: således uttrötta man sig utan at hinna målet; och ju mera vi vinne af njutningen, ju mera skiljer sig Lyckan ifrån oss.

Tvårtom, ju mera människan kvarblifvit i sin första naturliga läge, ju mindre blir skilnaden imellan des förmågenheter och des begär, och i följe deraf är hon mindre aflågsen ifrån lyckan. Hon är aldrig mindre olycklig, än då hon synes oförstedd af allt: ty eländet består ej i bristen af ämnen, men i behovet deraf som man känner.

Den verkliga världen har sina gränser, inbildningens värld är oändelig: då den ena ej kan utvidgas, låtom oss sammandraga den andra; ty alla plågor som verkliga göra oss

olycklige, upkomma endast af åtskilnaden dem imellan. Tag bort styrkan, helfan, der goda vitnesbörder om mig själf, så äro alla detta lifvets förmoner i blotta tanken; tag bort kroppens plågor och samvets-äggen, så äro alla våra plågor i inbildningen. Detta är en gammal sats, kan man säga: jag medger det; men det practiska användandet deraf är icke allmännt; och det är endast utöfningen jag här har afseende på.

Då man säger at människan är svag, hvad vill man säga? Detta ordet svaghet bemärker den bristande begärens och krafternes förbindelse hos den varelsen är hvilken man tillägger det. Den hvars styrka öfvergår behofven, vore han en insekt, en mask, är en stark varelse: den hvars behof öfvergå styrkan, vore han en Elephant, et Lejon; vore han en Inkråktare, en Hjelte; vore han en Gud, är han likväl en svag varelse. Den uproriske Ängeln, som misskände sin natur, var mera svag än den lycklige dödlige som lefver efter sin i stillhet. Människan är mycket stark då hon nöjer sig med at vara det hon är, hon är oändeligt svag då hon vill höja sig öfver mänskligheten. Inbillen eder derföre ej, at då J utvidgen edra begär, J utvidgen edra krafter; J förminsken dem tvårtom då edert högmod utvidgar sig mer än dem. Låtom oss mäta radien för vår Sphere och stadna i medelpunkten, liklös

Spindeln midt i sit nät. Vi skole altid vara tilräcklige för oss själfve, och aldrig skole vi kunna beklaga oss öfver vår tvaghet, ty vi skole aldrig känna den.

Alla kreatur hafva förmögenheter som äro nödiga til deras bevarande. Människan endast har dem i öfverflöd. Är det icke besynnerligt, at just detta öfverflöd skall blifva orsaken til des elände? Om hon vore nog vid at räkna detta öfverflöd för ingenting, skulle hon altid hafva det nödvändiga, ty hon skulle aldrig hafva något för mycket. Favorinus *) sade, at stora behof alstras af stora egodelar, och at ofta det bästa medlet för att vinna det som felas, vore at beröfva sig det som man har: vi arbete så länge at föröka vår lycka, tills vi förändre den i elände. Hvar människa som endast ville lefva, skulle lefva lycklig; i följe deraf skulle hon lefva dygdig, ty hvilken förmon skulle hon hafva af att vara illak?

Om vi vore odödlige, skulle vi vara högst eländiga Varelser. Utan tvifvel är det svårt at dö; men det är ljustigt at hoppas at man ej altid skall lefva, och at ett bättre lif skall sluta dettas plågor. Om man tillbjöd oss odödligheten här nedre på jorden, hvare vore det **) som ville mottaga denna bedrägliga

*) Noët Attie. L. IX C. 8.

**) Man finner at jag här talar om tänkanmänsklor, och ej om alla människlor.

liga skänk? Hvilken räddning, hvilket hopp, hvilken tröst skulle vi hafva mot ödets hårdheter och emot människans orättvisa! Den okunnige som förutser ingenting, känner föga lifvets värde, och fruktar föga at mista det; den uplyste ser egodelar af et större värde dem han ger företräder framför de förra. Det är endast half-vetret och den falska visheten, som förlängande vår synkrets ända til döden, och ej deröfver, gör deraf den största plåga för oss. Nödvändigheten at dö, är för den vise blott et skäl at fördraga lifvets besvärligheter. Om man ej vore läker om, at en gång förlora det, skulle det kosta för mycket på at behålla.

Våra moraliska plågor äro alla i tanken, utom en enda som är brottet, och denna beror af oss själfve; våra fysiska plågor förföra sig själfva eller förföra oss. Tiden eller döden äro våra läkemedel, men vi lida, ju mindre vi kunne lida, och vi gifve oss mera plåga för at läka våra sjukdomar, än vi skulle hafva om vi fördroge dem. Lef efter naturen, var tolig, och jaga bort Läkarene; du skall ej undvika döden, men du skall ej känna den mer än en gång; i stället för at de hvar dag föra den i din uprörda inbildning, och deras bedrägliga konst, i stället för at förlånga dina dagar, beröfvar dig deras åtnjutande. Jag skall ej uphöra at fråga hvad verkligt godt denna konsten har

skänkt människorna? Det är sant, at några af dem hon låker skulle annars dö; men millioner som hon dödar skulle annars blifva vid lif. Förnuftiga människa, låt ej något på detta Lotteri, hvarest för många Niter äro emot dig. Lid, dö, eller blif frisk; men framför alt lef til din sista time!

I människors förhållande är alt dårskap och motsägelse. Vi äre mera rädda om vårt lif, i samma mon som det förlorar af sig värde. Gubben saknar det mer än Ynglingen; han vill ej förlora den omsorg han haft för at kunna njuta det; vid sextio år är det hårdt at dö innan man begynnt at lefva. Man tror at människan har en håftig kärlek til lifvet, och det är sant; men man finner ej at denna kärlek, sådan som vi känne den, är til största delen människornas eget verk. Människan oroar sig naturligtvis ej för at kunna behålla lifvet, längre än medlen dertill äro i dess förmåga; så snart dessa medel brista hånne, är hon lugn, och dör utan at plåga sig förgåfves. Det första bud naturligtvis ålägger oss, är undergifvenheten för des lagar. De vilde, likasom kreaturen, streta ganska litet emot döden, och undergå den nöd utan at beklaga sig. Då detta bud ej mer verkar genom känslan, tolkas det at förnuftets röst; men få veta at härleda det derifrån, och deras trålagtiga undergifvenhet

är aldrig så fullkomlig och hel som den första.

Förutseender, som alltid lysselfätter vår inbildning med föremål skiljda ifrån oss, och som oftaft fätter oss där, dit vi ej skole komma, är den verkliga källan til all vår uselhet. Hvilken dårskap af en så förgånglig varelse som människan, at alltid på långt håll se in i et tilkommande, som så fölsan kommer, och försumma det närvarande hvarom hon är säker! Det är en dårskap så mycket olyckligare, som hon beständigt tiltager med åldern, och Gubbarne alltid misstrogne, förutseende, girige, tycka mer om at neka sig i dag det nödvändiga, än at vara det förutan efter hundrade År. Således äre vi bundne vid alt, fäste oss vid alt; tid, ställen, människor, ting, alt det som är, som skall blifva, är oss något hvar angelåget; vårt eget innersta är ej mer än minsta delen af oss själfve, hvar och en utsträcker sig, om man så får säga, öfver hela jorden, och intrages af föremålen hvar som helst på denna stora yta. Är det underligt at våra plågor öka sig i alla de puncter man kan skada oss? Huru många Förstar oroa sig ej öfver förlusten af Länder som de aldrig tenn. För huru många Köpmän är det ej tilräckligt at endast tala om Indierne, för at komma dem at skrika i Paris.

Är det naturen som för människorna så långt från sig själva? Är det naturen som vill at hvar och en skall lära känna sit öde genom andra, och standom sist af alla få veta det; så at mången har dödt lycklig eller eländig, utan at någonsin hafva vetat något deraf? Jag ser en frisk, glad, stark och vålmående man; des närvaro ingifver glädje; des ögon båda nöjet och vållusten, han för med sig sällhetens afbild. Et Bref kommer med posten; den lycklige Mannen betraktar det; uranskriften är til honom, han öpnar, han läser det. I ögonblicket ändras hans utseende; han bleknar, han svimmar. Återkommen til försning, öfverlemnar han sig åt den håfzigaste sorg, gråter, uttrycker sina hår, låter luf-ten skalla af sina rop, och synes vara antallen af convulsioner. Du oförståndige, hvad ondt har detta papper då gjort dig? Hvilken lem har det beröfvar dig? Hvilket brott har det tvungit dig at göra? Och ledan, hvarigenom har det kunnat förändra dig, för at fåtta dig i det tillstånd, hvari jag nu ser dig? —

Om Brefvet hade förkommit, om en medlidsam hand hade kastat det på elden, hade efter min tanke denna på en gång lycklige och olycklige dödliges öde varit en ganska besynnerlig gåta. J kunnen säga, des olycka var verklig. Ja, men han kände den ej: hvar var han då? Des Sälhet var inbillad: jag förstår; hellan; glättigheten välståndet,

finnesroen, dessa äro nu mera blotta syn villor. Vi lefve ej mera där vi äre, vi lefve endast där vi icke äre. Är det då värdt at hafva en så stor fruktan för döden, endast det hvori vi lefve blir öfrigt?

O människa! Inskränk din varelse inom dig själf, och du skall ej mera blifva olycklig. Qvarblif på det stället naturen utvist för dig i varellernas kådja, inret bör kunna läcka dig derifrån: strid icke mot nödvändighetens hårda Lag, och förtär ej, för at motstå densamma, de krafter som himmelen icke gifvit dig för at utsträcka eller förlänga din varelse, utan endast för at bevara och njuta den med behag, och så länge detta behaget varar. Din frihet, din magt utsträcka sig endast lika långt som dina naturliga förmögenheter, och ej längre; alt det öfriga är endast slafveri, synvilla, bedräglighet. Herraväldet til och med är slafviskt då det ej rilhör den själfstänkande: ty du beror af deras fördomar som du styr med fördomar. För at leda dem som du behagar, måste du ledas såsom det behagar dem. De behöfva endast ändra sätt at tänka, och du nödgas genast ändra sättet at handla. De som nalkas dig behöfva endast kunna styra det Folkets mening, som du tror dig styra, eller dine Gunstlingars som styra dig, din slägts eller ockfå din egen; desse visirer, desse hofmän, desse prestes, desse soldater,

denna berjåning, til och med barn, om du ock vore en Themistocles i snille, skola föra dig själf som et barn midt ibland dina herrar. Du må göra hvad du vill, aldrig skall din verkliga myndighet sträcka sig längre än dina verkliga förmögenheter. Så snart man behöfver se med andres ögon, måste man vilja genom andres vilja. Du säger stolt: men mit folk äro mine undersåtare. Låt så vara, men hvad är du? Dine ministrars undersåte: och dina ministrar hvad äro de: deras berjänters och maitreisers undersåtare. Tagen alt, inkräkten alt, utströn penningar nåfverals, upfören batterier, upresen galgar, hjul och stegel, utgifven lagar, förordningar, förökken antalet af spioner, soldater, bödlar, fångelser, kådjour; Ack J usla små människor, hvartil tjänar er alt detta! J skolen ej derföre blifva bättre tjente eller mindre bestulne, ej mindre bedragne eller mera mågtige. J skolen altid säga, vi vilje, och altid skolen J nödgas göra det som andra vilje.

Den enda som gör sin vilja är den som ej behöfver nyttja en annans armar där egnas sluta; hvaraf följer at den största af alla egodelar ej är magten, men friheten. En verkligt fri människa vill ej annat än det hon kan, och gör endast det som hon vill.

STOCKHOLM,

Trycket hos Bokhandlaren JOH. DAHL, 1797.

JOURNAL

FÖR

ALLMÄNNA UPLYSNINGEN

OCH

SEDERNE.

UTGIFVEN AF

SÄLLSKAPET F. B.

ELFTE HÅFTET.

Visheten.

Ack! hur svårt är ej at hinna
målet utaf sällheten?
Våra lefnads år försvinna
fruktlöst för at föka den.
Dödlige! Du blott skall vinna
hånne genom Visheten.

Fordom jag mig finna trodde
lyckan ibland nöjens tropp,
obetänksamt mig förtrodde
åt begärens fria lopp;
men uti mit hjerta bodde
intet lugn och intet hopp.

II. *Häft.*

Y

Dygdens törnbeströdda bana
 följde jag förtviflande;
 Visheten mig hördes mana
 at den icke öfverge;
 och utaf en tålig vana
 glömde jag mit lidande.

Stolte dären såg jag vandra
 rofornas och nöjets ftig;
 inga mödor, som för andra,
 där för honom bjödo sig.
 Vis, jag lärde icke klandra
 at des lott ej var för mig.

Årans, Rikedomens lycka
 fordom mig bedårade.
 Visheten mig gick at rycka
 utur min förblindelse;
 och en usling vid sin krycka
 fann jag ofta nögdare.

Vishet, mänskans sanna åra,
 Du min fjällhets uphof är!
 dygdens och förnuftets låra
 göt Du i min själs begär;
 lärde mig at tåligt bära
 lifvets mödor och betvär!

som metaphysice betraktade skulle blott af et mindre antal människor kunna läsas, och icke behaga eller undervisa mängden af Läfare, som likväl bäst behöfver uplytas och föras til känslan af sina pligter. Romanskrifvaren har i detta afseende en afgjord fördel framför den Philosphiske Författaren. Det är endast Theaterskrifvaren som med honom delar denna fördel; och hvilken, i anseende til yrkets likhet, man nästan kunde räkna til samma Class. Theaterstycken äro icke annat än Romaner satte i Action.

Dernåft borde han löka genom sit föreställningsfärd, sina berättelser och sina uttryck gifva allt möjligt behag och värde åt sina Skrifter. Urskiljningens djuphet, förståndets styrka, våltalighetens skönaste uttryck och smakens finaste drag böra röja sig i hans Arbeten. En vidsträckt människo-känedom, en oafbruten granskande upmärksamhet på människors tänkesfärd och seder, et iundt och forskande begrepp som upptäcker felen i det som är, och infer huru det borde vara, en liflig bildningskraft, som ur tankens verld hemtar föremål för den verkliga, en låker smak som i allt infer det vackra, det nyttiga, och förmår at i tillämpningen gifva det et ökadtt behag, alla dessa egenskaper äro nödige för en Författare, som med värdighet skall

visa sig på denna bana. Det är således ej så lätt, som visse unge Scribenter lynas vilja föreställa sig, at lyckas i detta Vitterhetslag. Det är underkastadt oändeligt många svårigheter, det fordrar en mängd egenskaper och talanger, hvilka sällan hos samma person finnas förenade. Det är et fålt för store Författare at visa sig på och kröna sit Litterairs anseende. Men medelmåttan må aldrig hoppas at lysa på en bana, som tyckes vara förbehållen Snillen af det finaste förstånd och lifligaste känsla.

En skicklig Romanskrifvare kan göra ganska mycken nytta för Moraliteten i et Land. Han kan vara såker på at hans Arbeten blifva allmänna lästa och kända. De lärdomar han framställer, de mönster han upvisar måste således betydligt inflyta på allmänna tänkesättet och Sederne. Lik Skalden och Talaren förmår han stundom omskapa en Nations lynne, och tilvåga bringa en Revolution i den Moraliska verlden. Om ibland en vild, ohyftad och krigisk Nation en känslfull varelse upstod, som, af naturen begåfvad med et lyckligt Snille, använde det för at ibland sine Samfundsbröder väcka känslor för friden och de stilla dygderne, som målade ljufheten af den enskilda lefnaden och det husliga nöjet, framstälde en fridens och

dygdens vän, öm och välgörande, vis, nögd och lycklig i sin stillare krets, som lefde för sina pligter, ålskade sine likar, förlakade rygters och fåfångans storhet, för att finna vänligheten och lugnet, visserligen skulle en sådan teckning sprida ett okänt behag äfven i de minst lättrörda hjertan, och småningom förmildra lynnet och sederne hos ett sådant folkslag. Hvad borde vi då icke vänta af Författare som skriva i en uplystare tid, för Läsare med lifligare och ömre känslor? Önskeligt vore, att alle Författare i denna väg kände hela värdet af deras föremål, och bemödade sig att ernå det.

För att tala om vår tids Roman-Författare, huru uppfylla de den pligt Sederne och Moraliteten dem ålägger. Är det dygdens och vishetens eller passionens språk de tala? Båda deras Arbeten mera varningens än förförelsens stämpel? Besinna de huru vådligt det är att upröra känslan, då det ej sker för dygden, att låna Snillens öfvertalande förmåga till skydd eller ursäkt för en omoralisk handling? Inse de väl hela vidden af den skada de med sina Skrifter kunna göra, en skada så mycket farligare, som den treffar hjertat och leder utan råddning till förderket? — Men det behöfdes en starkare penna än min, att göra dessa Sanningar verkande i våra Roman-skrifvares sinnen. Må mig blott

tillåtas några anmärkningar. Då våre Författare i denna våg nästan utan undantag valt Kärlekshändelser til föremål för sina Skrifter, hvilken försigtighet böra de icke bruka? Påminne de sig at de företagit sig det svåraste och mest granlaga ämne. Jag vill ej tala om hvad smaken i detta äfseende fordrar; den eld och liflighet som bör råda i målningen, aldrig försvagad, men också aldrig öfverdrifven, det naturliga, låtra, behagliga, jämte det sköna, öma och rörande; Ityrka utan våldsamhet, värma utan brand, förkjusning utan förvillelse — alla dessa, huru tvåra villkor för en Författare. Men dermed ej nog. Han skrifver för Sederne: måtte han aldrig glömma sin pligt. Han måste fästa dygden vid kärlekens sida; blifve en brottlig låga aldrig under hans hand et medel til förförelse! Må de tårar han utpressar rinna för en olycklig dygd, en oförrättad kärlek, en fårad ömhet! Dessa föremål äro värdiga hans omsorg at framställa, värdiga at röra hans Läsare. Men låt aldrig den lastbare, den öfvervådige, den af sin passion förvillade, låna et skydd som dygden nekar och förnuftet fördömmar. Öfverlemnen förtviflan, raseriet, brottet åt den Tragiska Sång-Gudinnan; sparom målningar för Läsaren som nog smärta ålskadaren. Men måtte den rena, dygdiga

kärleken, tecknad efter Naturen, i alt det behag hon eger, och all den fällhet hon gjuter öfver de dödlige, under hans pentel röja sit Guddomliga ursprung och sin rätt til människors högsta dyrkan! — Jag har sagt nog: min onskan skall såkert gillas af dygdens vän.

Ännu en anmärkning. Hvarföre in-
 skränka sig inom kärleksäfventyr? Gifves det
 icke en mängd vackra dygder, ljusva för-
 sammanlefnaden, eller viktiga för Samhället,
 hvari kärleken ej blandar sig, som förtjänade
 emottaga Snillet offer? Vore ej nyttan af
 sådana Romaner, såsom helt och hållet Se-
 dolårande, både vidsträcktare och viktigare.
 En värdig Medborgare, en ädel vän, en
 dygdens älskare hvar han finnes, hvilken
 skön och rörande teckning vore ej des lef-
 nad? Eller skulle man, bortförd af en stor-
 mig passion, glömma at den stilla dygden
 äfven har et värde och en tröst, endast
 njutbar af den som förmått tegra öfver sig
 själf?

*Undersökning om en sann Uplysning
kan medföra Sedernes förderf, och
blifva et hinder för människans väl.*

Uplåst i Sällskapet F. B.

Om vi medgifve, at människan ledes af sin
bøjelse til fällhet, såsom enda föremålet för
des verksamhet; och om denna bøjelse icke
kan tilfredsställas, des ändamål icke upnås,
utan såkra kunskaper om beskaffenheten och
medlen, så visar sig genast uplysningens nöd-
vändighet i det nogaste sammanhang med
människans väl. — Rådfrågom i förra hånseen-
det vår Natur, låtom ofs granska människan
i alla tider, tagom ur häfderna såkra anvis-
ningar til des kannedom, altid skole vi finna
hänne lyslofatt med befrämjandet af sit väl,
altid angelägen at göra sit tillstånd så lyckligt,
som händes fattningsgåfva sträcker sig, och
händes krafter kunna utvidga sig. — Kunde
vi med samma öfvertygande blick se händes
åldrar och tider igenom lika lycklig, då vore
händes väl blott et tiltag utan öfverläggning
och kunskap, då behöfde hon ej mer för at
hinna sin förädling til fällhetens njutning, än
vilja och verksamhet; J finnen, M. H., det
är endast med denna tanke vi kunde minska

uplysningens nödvändighet, ehuru ändock icke bevisa des skadlighet. — Men, är det så, hvarföre beklage vi då så många vårt slägtas delar, som lefva i den råaste okunnighet; hvarföre är Hottentotten så många grader under Européen, Zeländaren i vårt tycke så vård medömkan, och Eldslandets vandrande flockar olyckligare än själva djuren? Hvarföre hafva de ej hunnit samma lyckligare belägenhet som vi? Bor den verkliga lyckan i Africanska ödemarkerne och Americas skogar, inom Vildens bröst, vid det första råmärket imellan människan och kreaturet? Och äro våra begrepp om lycka, om vårt företräde, blott en tynvillia hos oss? Ligger denna fanning förvarad i människans Natur? Kan den ledas ifrån hånnes förmögenheter, hånnes låge i det hela, och hånnes samband med de öfriga tingen? — Hvartil tjäna då dessa ådlare förmögenheter hon fått? Hvartil gagnar denna tankekraft, som äfven då måste verka, när hon skulle önska des saknad? Hvartil detta föllhetsbegär, som med njumningen ökes? Hvartil denna omåttlighet i åtrå, denna bildningskraft, detta vida omfattande, och denna eld, som vårmer förnuftets gränskningar? Nej, M. H. visst är människan ämnad, at tilväxa i föllhet genom tilväxt i förstånd; och detta är ju uplysningens föremål. — Ju mer hånnes förmögenheter odlas, ju

mer hon tilltager i förstånd, ju mer hånnes begrepp blifva rediga, desto flera utfigter öppnas för hånne, desto klarare inser hon de verkliga brifterna eller behofven, desto talrikare blifva medlen til vinnande af hånnes mål, desto låkrare hånnes bemödande, och (igenkännom här uplysningens verkan) desto mer förådlas hon til sit väl. — Förene vi med denna af människans Natur och förmögenheter hemtade låkra slutföljd til uplysningens nödvändighet, der verkliga behof af kunskaper hon måste vidkännas, och de brifter häri, som ändock alltid åtfölja, så vet jag ej någon för människoyänner lifligare önskan at göra, än den lanna uplysningens stigande i vidd och visshet; och om vi, M. H., med åtanken af våra steg ifrån yttersta graden af okunnighet, betrakte våre likars tillstånd i vaggan och genom åldrarne, jämföre lårskildta folkslags odling och låge, samt folje erfarenherens bevis, hemtade från hvilken tid, hvilken ställning som helst, så vore det en galenskap at närmare utreda detta behof.

Människan är ej tillräcklig för sig själf. — Om vi i den stora kådjan af tider och händelser finne hvar lånk på det nogaste sammanfogad; om imellan alla vareller i Naturen är och måste vara det nogaste samband; om hvar del har inflytelse på det hela, och detta helas bibehållande medför åt hvar des

del den möjligaste fullkomlighet! Hvarföre skulle vi neka denna nödvändiga öfverensstämmelse imellan och inom vårt slägte? Det är ej enskildt, utan i delarnes förening människan hinner fällheten: det är ej i min lilla individuella varelse jag känner mig lycklig; Nej, det är i sammanhang med det hela. — Känslan af mit slägtes inflytelse på mig såsom des del, måste i den mon verka på min tilfredsställelse eller lednad, som detta hela eger fullkomlighet eller brister, och jag inom min verkningskrets bidrager til des bestånd. — Ännu aldrig kunde människan, såsom enskild, afskiljd ifrån sit slägte betraktas lycklig; ännu aldrig egde hon utom likars biträde och förening nog krafter at utveckla, stadga och vinna begrepp om fällhet och känsla af fällhet; — Och, hvad följer af denna Naturens hushållning inom vårt slägte annat, än der, at då kunskaper fördras til förådlande af vårt tillstånd, då dessa icke utan uplysning vinnas, et allmänt behof af uplysning upkommer, och ju högre denna allmänna uplysning stiger, ju närmare den kännes, ju mer omfattande den är, desto mer fattes människan i stånd at tilväxa i förådling til fällhet. — Kan hända, hafva en mängd Författare, i anseende til denna, efter min tanke så oundgängliga, uplysningens egenskap mistagit sig: och, skulle jag väl öfverstrida

fanningens gräns, om jag påstår, at äfven de störste Auctorer, allmänt årkända snillen, genom förmycken inskränkning skadat sina eljest ypperliga arbeten. Ofta hafva de sett faken blott på en sida, och ifrån en enda synpunkt: de hafva fattat vissa begrepp, drifvit dem til all möjlig högd; men ej utvidgat dem til alla de ämnen, som deri borde ingå; derigenom har en mängd af olika systemer upkommit, som dock alla, så länge tingens Natur är enahanda, des orfaker och påföljder i lika förhållande, nödvändigt skulle blifva de samma. — Hade man alltid ifrån människans förening i det hela, ifrån delarnes oundgängliga behof af hvarandra, ifrån känslan af sin varelse och sit tillstånd oskiljagtigt ifrån andras, bestämt uplysningens gränser, utletat des nödvändiga egenskaper, och utstakat des fortgång; knappast skulle då någon skiljagtighet i tankar hafva upkommit. Man hade då funnit vissa grundbegrepp, vissa allmänna fanningar, icke för den individuella människan enskildt, utan gemenlamma för alla, för det hela; för människan såsom bestående af et helt slägte eller samfund, för människan associerad med likar. — Det är här uplysningens återgd skulle börjat; det är ifrån denna synpunkt hon då blifvit fattad, fastställd och utvidgad; det är, med bibehållande af detta ögnamärke, hon blifvit ut-

sträckt i alla des grenar til alla de föremål, som hon kunde och borde omfatta.

Möjligheten af en sådan allmän uplysning existerar, så länge människor enligt sin Natur ega en gemensam fatningsgåfva, som uptråcker, granskar och emottager, och en verksamhet, som tillämpar och verkställer allmänt giltiga sanningar. — I et Samhälle af människor, där någre måste vara ledare och andre handledde, sprider sig de förres ljus, deras ränkesätt och grundsatser til de sednare; men blifva icke allmänt godkända och antagna, utan få vida deras billighet och nytta inses. I vidrigt fall skall egenkärleken finna medel, at, på det allmänna och gemensamma bästas bekostnad, upföra en byggnad för sit väl, om icke ledande til ändamålet, dock smickrande med hopp deraf, och nödvändig, så länge delade tankar, delade intressen och olika utsigter råda. — Igenkännom här uplysningens hinder, den har då ej såsom sit hufvudmål omfattet de första allmänna sanningar tillämpliga för alla, nödvändiga för alla, och gillade af alla. — Igenkännom äfven här de befärade olägenheterna af en stigande uplysning, och varom öfvertygade: de skola ej existera, så länge des medförda ljus framvisar föremål viktiga, nödiga, antagliga och tilfredsställande för alla. — Medgifvorn, at i et Land finnas flere lärde Män;

medgifvom, at vetenskaperne där stigit til den märkligaste högd; men besinnom tillika, at detta är icke mångdens utan någre enskildes lott: skole vi då kalla detta Land uplyst? — Efter min tanke, visst icke. — Mätte icke af et sådant uplysningens tillstånd nödvändigt följa en stridighet i tankar och föreställningen om medlen til eget väl, egna och stridiga affigter, olika verkningar, olika påföljder? Och skulle nåsinn den byggnad blifva fullkomnad, åtminstone til egarens fördel och nöje, där ibland en mängd byggningsmän, hvar och en följer sin egen plan och nyttjar olika byggnadsart? — Men föreställom ois et Land, det ljufets fackla fått allmänt sprida sina välgörande strålar, där, om icke alle, åtminstone mångden känner det helas, jag menar, samfundets gemensamma och ostridiga rätt til ökad sällhet, och sin deri lika heligt förvarad, såsom en del af detta hela; känner, at där icke allmänt väl lägges til grund, blir enskildt blott et bländverk, som, med hopp om verklighet, lämnar tomhet; känner, at af gemensamma rättigheter alstras gemensamma pligter, at utan de lednares i akt tagande kunna icke de förra värdas; ja, at utan verksamhet och utöfning af denna kunskap, ingen förädling i människans tillstånd kan vinnas; där dessa grundfanningar genom bibragt kunskap medfört öfvertygelse, och genom öf-

vertygelse verksamerhet; där byggnaden af o-
taliga, men med en och samma handläggning,
upföres; med hvad skäl kunne vi icke kalla
detta Land uplyst, och huru snabba blifva des
steg til förädling?

Är detta den sanna uplysningens föremål
och beskaffenhet? Är det på denna grundval
hon måste börja sin byggnad? Och skall hon
derifrån sprida sig til alla de delar, de ämnen
och föremål hon kan omfatta: jag frågar
då: kan en sådan uplysning medföra feder-
nas förfall och hindra människans väl? —
Jag skulle för mycket trötta edert redan prof-
vade tolamod, M. H., om jag vidlyftigt vi-
tade orimligheten af et sådant påstående. —
Ledes människan genom känslan af sin behof
efter sällhet; är själfva denna känsla be-
vekande skälet för hånne at inhemta kunskaper;
blifva dessa kunskaper i intet annat af-
seende rätt tilfredsställande, än så vida de bi-
draga til hånnes enda föremål, sällheten; eger
hon förmåga at genom jämförelse af sakers
och sanningars egenskaper, verkningar och
påföljder komma til öfvertygelse om det
rätta, det allmänt och verkligt nyttiga; är
detta förädling hos hånne, och igenfinne vi
håri uplysningens föremål; huru vill man
då göra den skadande för federne och hin-
derlig för människans väl? — Det är sant;

af den skönaste blomma kan hemtas det mest dödande gift: men jag har visat, at denna fanning hitlempad, endast då möjligen skall ega rum, när uplysningen icke finnes, åtminstone icke sann uplysning. — Antingen måste människans begär efter sällhet vara et intet, och alla tidens erfarenhet härom falsk, eller måste hon med kunskap om det rätta äfven föka sin förädling i det fanna och rätta: antingen måste seder och dygd vara stridande mot detta hennes begär, eller måste uplysningen omarma dem såsom sina mest hyllade barn. Och hvilka äro väl de medel, hvaraf hon skall betjäna sig til människans förädlande om icke just dessa? Med uplysningens stigande skola ock dessa renas, stiga och mogna: ja, det är uplysningen, som skall med öfvertygelsens styrka leda dem til verklighet i våra begär.

Om vi med denna lagda grundritning af uplysningens beskaffenhet och inflytelse jämföre dessa så högt prisade tider, dessa konsternes och vetenskapernes gynnade Epoker i Grekland och Rom; jag fruktar icke at dermed försvaga styrkan af mina upgifter. — I allmänhet har man, (vi måste medgifva det) i sina målningar af dessa tider gått til ytterlighet. Man har ej funnit gränser

II. Häft. Z

för sina låsqväden, då, til exempel, fråga varit om första tiderne af Roms Republikanska författning; man har uphöjt Romerska Carakteren med all bildningens styrka. Det är sant, utan motfägelte måste vi, åtminstone vid första påseender, beundra flera drag deraf; vi kunne ej utan oförrätt neka flere store Mån et förtjänt låf: men en Tassa skulle med det samma, fullkomligt enligt med sanningen, kunna framslättas, åtminstone i stånd at hos oss quåfva enthousiasmen, kanske ändra våra ofta för hastigt fattade tankar. — Af några hjeltars storverk, några medborgerliga dygder, styckevis anförda och utan granskning antagna, har man gjort en allmän slurlats; af krigiska bedrifter, af tapperhet oftast åtföljd af grymhet, alltid af ökad inkråktningenslystnad har man upstaplat samfunds-dygder; och besinnar ej, at just under det samma saknas det, som utgör et samfunds enda vål: enighet byggd på känslan af allmänt vål: ja, man har prisat deras gerningar såsom dygder, utan at tänka efter källan til deras uprinnelse. — Romerske Senaten i sin hårslystnad och förtryck, Folket alltid låtrördt, alltid oroligt, bögd för upror, otåligt och knorrande, folkhöfdingarne mindre angelagne om folkets vål, ån mone, at med oenighet mellan stånden stadga sin magt: — icke framvisar denna teckning

et folk, stadgadt i dygder och kärlek til Fäderneslandet, icke synes här den medborgerliga ande, som vi hos dem så mycket prise. Medgifvom snarare, at deras så kallade dygder voro en följd af deras ställning, icke af fri och granskad öfverläggning. — Men det är i synnerhet i jämförelsen imellan dessa och de så kallade uplysta tiderna, samt våra närvarande, man varit mindre noggrann, tillåtit sig lustsprång och, kanske, nog synbart fårat billigheten. — Kan hända, skulle man, M. H., med mera granskning, i dem finna lika storverk, som i de förra, kan hända skulle man i dessas klandrade fel igenfinna en nödvändigt ondt, åtföljande samhällens förbättrade skick, och den upgående men ännu ej verkliga och stadgade uplysningens verkan. — Desutom; hvilken anledning hafve vi, at så mycket prisa dessa tiders uplysning? Greklands vise, huru stridige voro de icke i sina tänkesätt? Hvilken inflytelse skulle deras invecklade och olika föreställningslätt hafva til en allmän uplysning? Huru vida bidrog dessa folkslagens författningar, och framför allt Religionen, at grunda rena begrepp och verkliga beslut til förädling och förbättring? De fria konsterne, huru litet yrkade de den samma? Och hvartil berjante inillet sig af sin styrka? Hvad bruk gjorde kun-

Skaps-iddkaren af sina insigter? Monne icke at vinna anseende, at tillskanska sig de största ämbernen, at lysa på det allmännas bekostnad, at vinna egna affigter, at ännu djupare fötva et redan lofvande folk? I denna egenskap framträder en Pericles, Alcibiades, Sulpitius, Antonius med flere, at med våltalighetens styrka leda sina landsmän, icke til kändedomen af sina verkliga fördelar, utan til beflut, enliga med talarens önskan, ehuru stridande mot deras egen fördel och nytta. Vi neke icke förrjånsten åt en Cicero, men monne han altid hänfördes af det enda och stora föremålet, allmänt väl? — Vi misstaga ofs om vi anse dessa tider såsom de mest uplysta, och de dem åtföljande laster, det då rådande sedernas förderf, yppighetens ytterlighet och den oinskränkta böjelsen för verkliga nöjen, såsom uplysningens påföljder; då deremot uplysningen endast var den, som deri skulle kunna föreskrifva gränser; men vi följe sanningen om vi påstå, at de kunnigare använde sina insigter, och de magtägande sin inflytelse til vinnande af egna fördelar, altid stridande mot mångdens lanna väl. Och hvad annat medförde Greklands fall? Hvad annat verkade til Roms aftagande anseende och undergång? —

Med våra tidens vunna högre ljus har man äfven trodt sig finna et allmännare le-

dernas förfall. Skulle jag väl behöfva til
 väderläggning af den herifrån ledda slutföljd
 behöfva andra skäl, än dem, som redan af up-
 lysningens natur och fanna beskaffenhet äro
 tagna och anförda; och igenkänne vi icke
 här en ofta yttrad obillig böjelse, at på de
 nyares bekostnad uphöja fornåldern? Vore
 då dessa äldre tider utan fel, fel grundade i
 allmänna tänkelåtten och gynnade af okunnig-
 heten? Voro dessa fel mindre synbara än vå-
 ra tiders; och visar icke erfarenheten, at
 längre kunde ej, med deras underhållande,
 samfund ega bestånd, än föremål gåfvos för
 den rådande böjelsen; hårdhet i tankar och
 känslor, en deraf verkad grymhet och der-
 med förenad inkräkningslystnad. — Lem-
 nom, at våra tider hafva stora fel, allmänna
 brister; och at sederne visst icke ega den
 renhet vi önske. Medgifv om at detta har
 följt uplysningens upkomst; men låtom oss
 icke glömma det verkliga goda hon medfört.
 Utan tvifvel äro tänkelåtten mera förådlade,
 sammanlefnaden mera lätt, hårdheten mildrad,
 renare begrepp om människans fanna värde
 och bestämmelse allmännare rådande. Säkert
 har nu den lidande mänsklighetens sak,
 den trampade medbroderns rätt, lifligare vun-
 nit vårt deltagande. Den synpunkt från hvil-
 ken man härledt människans rätt i förening

med sina likars, är ännu denna synpunkt den samma, och vet man ännu intet annat värde hos hånne än styrkan? — Vissa nödvändiga påföljder af denna förändring måste visa sig, fel och brister, äfven i sederna, skola upkomma, men dessa måste med uplysningens allmännare stigande försvinna. Glömmom icke, at det är endast uplysningen, som, då den visar hvari människans fanna väl består, äfven ensam kan stadga hånne på dygdens väg och quäfva passionernas våldsamhet. Vördom, M. H. der ljus som ibland oss upgår; minskom ej med falska tilmålen des värde; önskom des fortgång och välsignom hvar ulväxt det vinner i renhet och förädling. Hvilken fågnande tanke för människovånnen! Hvilken glad belöning för den arbetandes möda, hvilket kraftigt medel i den kunniges, i Lärdomsidkarens hand, at bidraga til så oräkneligt många sine bröders väl!

Om Smaken i de vackra konsterne, des
upkomst och förändringar *).

Smaken i de vackra konsterne har haft sin barndom, sin tilväxt, sina förändringar i världen; och des Historia från ena tiden til den andra, visar oss des natur och reglorna för den samna.

Det var en tid då människorna, endast fysselfatte med omlorgen af deras lifs bergning och förivar, blott voro arbetare eller stridsmän. Utan Lagar, utan Fred, utan Seder, voro deras Samhällen icke annat än sammangaddningar. Det var ej i dessa oroliga och mörka tider man såg de vackra konsterne upkomma. Deras beskaffenhet utvisar nogsamnt at de äro ymnighetens och fredens barn.

Då man tröttnade at skada hvarandre, och sedan man, lård af en bedröflig erfarenhet at endast dygden och rättvisan kunna göra människoslägtet lyckligt, börjat njuta beskydd af Lagar, var glädjen den första

Z 4

*) Öfversatt ur *Abbé Battenx's* bekanta Arbete:
Principes de la Litterature.

känsla som ingöts i hjertat. Man öfverlemnade sig til de nöjen som oskulden bjuder. Sången och Dansen blefvo de första uttryck af känslan: och slutligen gäfvo ledigheten, behofvet, tilfället, stundom blotta händelsen, anledning til de öfrige konsterna och öppnade deras bana.

Sedan människorna genom Samhällslefnaden hunnit något afklåda sig sin förra grofhet, då de började finna värdet af förståndet framföre kroppens egenskaper, uppstod utan tvifvel någon undransvärd Man, begåfvad med et ovanligt Snille, som kastade ögonen på naturen. Han beundrade denna förtreffliga ordning, förenad med en outhärlig omväxling, den så rigtiga öfverensstämmelsen af medlen med ändamålet, af delarne med det hela, af orsakerna med verkningarna. Han fann, at naturen var enkel i sina utvägar, men utan enformighet; rik i sina prydnader, men utan konstlad granlåt; ordentlig i sina planer, med ymniga tillgångar, men utan at visa någon möda i verkställigheten af sina reglor. Han märkte det, kanske utan at derom fatta et nog tydligt begrep; men denna känsla var tillräcklig at ledaga honom i det allmännaste, och at bereda honom til en närmare kännedom.

Efter at hafva betraktat naturen, vände han sin upmärksamhet på sig själf. Han fann

at han egde en medfödd smak för de förhållanden han upptäckt; at de hade behagligt verkat på hans sinne. Han insåg, at den ordning, växling, öfverensstämmelse, som visade sig så intagande i naturens arbeten, icke blott tjänade at höja vår tanke til begreppet af et högre väsende, men at de åfven kunde anses såsom reglor för vårt upförande, och användas til nytta för mänskliga sammanlefnaden.

Det var då, för at rätteligen uttrycka sig, som konsterna utgingo ur naturen. Ända dertills hade deras grundreglor varit blandade och spridda såsom i et chaos. Man hade förr knapt igenkånt dem utan af blott förmodan, eller åfven af en slags instinkt. Man började då at upptäcka några grunder. Man gjorde några förfök som tjänade til de första utkast. Det var redan mycket; det var icke lätt at finna det, hvarom man under själfva fökandet ej egde något stadiggt begrepp. Hvem skulle hafva trodt, at skuggan af en kropp, recknad med et enkelt drag, kunnat gifva anledning til en tasta af Apelles, at några oarticulerade ljud kunnat gifva uphof åt Musiquen, sådan som vi för det närvarande känne den? Öfvergången är stor. Våre fäder, på huru många onyttiga, ofta från

målet afledande banor stråfvade de icke? Hvilka mislyckade företag, fåfånga undersökningar, förlök utan framgång? Vi njute frukten af deras arbeten, och i stället för erkänsla gifve vi dem vårt förakt.

Konsterne i sin uprinnelse voro som människorne. De behöfde på nytt formeras genom en slags upfostran. De kommo ur barbariet: det var en imitation, det är sant, men en osmaklig imitation, tagen ur själfva den oförådlade naturen. All konst bestod i at föreställa det man såg och det man kände. Man förstod ej at välja. Oredan rådde i planen, stridighet eller enformighet i delarne, ytterlighet, orimlighet, grofhet i prydnaderna. Det var materialier, snarare än en byggnad. Likväl imiterade man,

Grekerne begåfvade med lyckligt Snille fattade åndteligen med mera rigtighet de hufvudsakliga och egentliga dragen af den vackra naturen; och förstodo tydligt at det ej var nog at imitera saker, utan åfven at välja dem. Före dem hade konstens alster icke förtjänt någon upmärksamhet, utom i anseende til matsans eller företagets ofantlighet. Det var *Titanernes Arbeten*. Men de mer uplyste och förfinade Grekerne funno at det var vackrare at intaga sinner, än at förväna

eller förblända ögar. De dömde at enheten, växlingen, öfverensstämmelsen borde vara grunderne för alla konster; och på denna lå vackra och rigtiga grund, som lå väl instämde med känslans och smakens Lagar, såg man hos dem duken emottaga naturens färgor, elfenbenet och marmorn lifvas under Bildhuggarens hand. Musiquen, Skaldekonsten, Vältaligheten och Byggningskonsten framvisade äfven underverk. Och som begreppet om fullkomligheten, gemensamt för alla konster, stadgade sig i detta lyckliga rikehvarf; hade man nästan på en gång mästerstycken af alla slag, hvilka sedan tjänade til mönster för alla odlade Nationer. Detta var konsternes första triumph.

Rom blef Athéns lärjunge. Det kände alla Greklands mästerverk. Det imiterade dem; och tilvann sig äfven så mycken aktning för Smaken i sina Arbeten, som det gjort sig fruktadt genom sina vapen. Alla folkslag lemnade dem sit bifall, och detta bifall utvisade, at Grekerne som blifvit imiterade af Romarne, voro förtreffliga mönster; at deras reglor endast voro tagna ur Naturen.

Revolutioner intreffade i verlden. Europa öfverivåmmades af barbarer; konsterna

och vetenskaperne invecklades i tidernes ölyckor. Blott en svag gnista var öfrig af dem, hvilken likväl då och då uplågade, och tillkännagaf at det endast felades den ämne at itända. Tilfället visade sig. Konsterne förviste ifrån Constantinopel, kommo at söka en tilflykt i Italien: man uplifvade där Horatii, Virgilii och Ciceros ande. Man gick at leta ända ner i grafvarne, som hade tjänt til fristad för Målare och Bildhuggare konsternes alster. Snart återfyntes fornåldern, med alla ungdomens behag. Hon intog alla hjertan: man igenkände naturen. Man upfökte då de gamle: hos dem fann man regler fastställda, grunder utredda, exempel fransatta. Forntiden blef för oss det som Naturen hade varit för de gamle. Man såg Italienske och Franske Konstnärer, som icke uphört at arbeta under detta mörker, förbättra sina arbeten efter dessa stora mönster. De lärde inskränka det öfverflödiga, fylla tomheterne, växla, teckna ordentligt, på rätta stället sätta färgorne, och måla med urskiljning. Smaken återställdes efter hand: man upptäckte dagligen nya steg til fullkomligheten. (Ty det var lätt at vara ny utan at blifva onaturlig). Snart mångdubblade allmänna beundran talangerne: råfvingen eldade dem; måsterstycken framkommo öfver alt i Frankrike och Italien. Ändteligen har Smaken

nått den högd hvartil dessa Nationer kunde bringa den. — Skulle det väl vara skadligt at återvända, och gå tillbaka til den punkt hvarifrån man börjat?

Om det lå år, skall man taga en annan väg: konsterna hafva upkommit och stigit til fullkomlighet, då de närmat sig til Naturen; de gå at förskämmas och förlora sig då de vilja öfvertreffa hånne. Då arbeten under en viss tid egt en lika grad af behag och fullkomlighet, och tycket för de vackraste saker aftager genom vanan at se och känna dem, anlitar man en ny konst för at återlifva det. Man belastar Naturen, man gör den grann, och pryder den med en falsk förfining; man använder det invecklade, det obegripliga, eller det onyttiga, med et ord det tilgjorda, som är den mot grofheten stridande ytterligheten; men en ytterlighet hvarifrån man svårare återkommer, emedan Konstnärerna beundra hvarandre i själva sina fel. På detta sätt förderivas smaken och de vackra konsterna då de skilja sig ifrån naturen.

Det var alltid genom dem man kallar små Snillen, *) som deras förfall började. De medförde för konsterna en större olycka!

*) Beaux Esprits.

än Gótherne, hvilka endast fullbordade det som blifvit begynt af Plinierne och Seneca, och alle de som velat imitera dem. Franso-
ferne hafva upnått konsternes högd: ega de
vål nog kraftiga medel at hindra deras för-
fall? Efterdömet af et små-änille är lysande
och förledande, så mycket mer som det til
åfventyrs är det lättaste at följa.

A.

Om Periodiska Skrifter och Journaler.
af MERCIER *).

Critiquen, säger *Querlon*, är icke en konst at gifva smådellen ämnen at skratta och roa sig åt: et lättfinnigt, uselt och föraktligt företag, hvartil endast fordras at hafva någon böjelse för Satiren, mycket själt förtroende och något litet quickhet. Den förnuftiga allmänheten förbehåller sig rättigheten at dömma granskaren; och om Critiquen är orättvis eller falsk, rättar sig det förakt, som derföre drabbar granskaren, efter det begrep om öfverlägsenhet han synes vilja gifva om sig.

*) *Bonnet de Nuit*, T. 4. p. 147.

Granskaren i våra tider är en aldeles ytelig Man, som icke stadnar vid någon undersökning, som ej går til grunden med något, som recknar med stora drag, som faller sit omdöme efter et enda exempel. Om han mistager sig, om han ej öfvertänker hvad han påstår, är honom lika; et epigram eller en sarcasme tjänar honom i stället för bevis.

Det förhåller sig med Critiquen som med Medicinen; Läkarekonsten är nyttig, men Läkaren är ofta skadlig; på samma sätt är Critiquen gagnelig, men granskaren är ofta okunnig, envis, afundsjuk, partisk, belackare til sit yrke; han förstår endast at småda eller berömma et arbete i des delar, han fäster sig vid obetydliga fel, eller slösar låf-ord på några rader af förtjänst; han stadnar vid blotta bifaker, det stora eller det nya i planen undflyr honom. Låt hånne då visa sig, denna Critique som användes för at parodiera Rousseau, men utan Parodisten. Jag har läst mycket, men ännu har jag ej kunnat finna en aldeles förkastlig Bok; man beklagar sig öfver myckenheten af Böcker; efter min tanke behöfver man ännu flera. Då man läst tolf sidor kan man dömma om en Bok. Om den felar mot sit ändamål, undervisar den äfven ibland, lika som de på hafvet törolyckade skeppen varna de sjöfarande

för klipporna. Vi hafve haft store Författare, och, jag fåger det igen, icke en enda god granskare. Nästan alle desse olycklige Journalister, dömde at skrifva tidtals, skrifva bara ord, och huru skulle de kunna skrifva faker?

De likna alle, mer eller mindre, den Ringaren, som, då han hörde åtskillige Sockneboar med värma omtala en nyfs hållen vacker Predikan, skyndade sig in i Samlingen och ropade med en högviktig såfånga: *aldeles, aldeles, mine Herrar, det är jag som har ringt til Predikan!*

En lärđ Man som talar mycket om sig själf, gör sine åhörare ledsne, och då han vill låta förstå at han är öfver andra, uppjuder han den retade egenkärleken at qvåla et få öfverdrifvet högmod; denne Författare fruktar då at man ej skall inse hela hans förtjänst: men hvarföre angriper han andras? Tror han väl at man skall högakta hans Skrifter, då han smådar andre Författare, hans medtäflare eller måstare? Eller smickrar han sig väl dermed, at då han dömmar om sine motståndare, man skall hafva den artigheten at fåga ingenting om hans egna alster.

STOCKHOLM,

Tryckt hos Bokhandlaren JOH. DAHL, 1797.

JOURNAL

FÖR

ALLMÄNNA UPLYSNINGEN

OCH

SEDERNE.

UTGIFVEN AF

SÄLLSKAPET F. B.

TOLFTE HÅFTET.

Dygden.

På den mörka stig som leder
genom lifvets öknar fram,
hvad vårt öga ljus bereder?
Hvar är hoppets sökta hamn?
Dygd! Allena din förmåga
kan åt lifvet ge behag;
ljuf uti des glada dag
och en tillflykt i des plåga.

Svaghet, irring, nöd ofs följer
här på denna jämmerns stråt;
Sanningen sig ofta döljer;
Lasten smyger i förfåt!

Men af dygdens ljufva värma
eldas opp de dödlige,
och utaf fin Skapare
visheten och styrkan härma.

I vår yra ungdoms vår
flygtige vi nöjet föka;
finna blott i hjertat får;
våra brott och qual föröka.
Dyden lif åt nöjet ger,
qväfver ledsnan, oron jagar,
och för nödens son som klagar
än i hoppets blickar ler.

Lyckans bana, hvilken våda
den at vandra, fer du det? —
Hännes Vänner dig förråda;
afund följer dina fjät.
Men med Dygden dig beväpna;
lyd dit kall, och tvinga än
fallande förtryckaren
at din storhet se och häpna!

Snillet's Søn med driftig flygt
fig til rygtets ära höjer;
smädad, hatad, glömd och tryckt
fnart des orättvifa röjer.
Dygden honom blott skall gifva
mod, at lida smädelsen,
ljus, at finna Sanningen,
kraft, at villorna fördrifva.